

Journal iranian political sociology

Vol. ۵, No. ۱۱, Bahman ۲۰۲۳

<https://dx.doi.org/۱۰.۳۰۵۱۰/psi.۲۰۲۲,۳.۱۴۹۵,۲۱۹۸>

Analyze government requirements to meet people's food security

Abstract

The present article examines the government responsibility in the domain of food security of citizenship. One of the most important responsibilities of every state is to ensure food security of their citizens. These responsibilities include but are not limited to providing human's vital needs in order to fulfill their most basic and fundamental right to maintain and sustain life.

Critical Review: One of the main challenges of most countries in the world at the moment is availability and reachability of adequate, healthy and nutritious food for their citizens. Food security will be achieved when every person at any time consumes food in sufficient quantity and proportional quality to meet basic dietary requirements. The government is responsible for these two categories because in a scenario that a government neglects the mentioned responsibilities, the health of citizens will be jeopardized and it will cause irreparable damages.

Discuss: The purpose of the article is to address the following questions. Providing proper nutrition and nutrition is a prerequisite for community development and health. Food security is one of the most important priorities of the government. The importance of food security is a major concern of the people, and the government is responsible for providing food and amenities, which is in line with the views of Babaei and Sheikh al-Islam.

What is the government's responsibility in the rights of food security of citizens? What are the responsibilities and commitments of governments with regards to food right ?

Key words: food security, citizenship, government

واکاوی الزامات دولت در برآوردن امنیت غذایی مردم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۸

عطاله پورحسین^۱

محمد مظهري^۲

ابوالفضل رنجبري^۳

چکیده:

تغذیه از مهمترین ارکان حفظ و استمرار زندگی بشر بوده و از ضروریات اولیه بشر برای ادامه حیات می باشد. بدین جهت تامین و بر آوردن امنیت غذایی از مسئولیت های مهم دولت جهت تأمین سلامتی جسمانی انسانها از جمله حقوق بنیادینی است که برای حفظ و استمرار حیات نوع بشر ضروری است.

مرور انتقادی: امروزه یکی از دغدغه های بنیادی دولتها فراهم نمودن امکان دسترسی مردم به غذای کافی و سالم می باشد. این خواسته و نیاز اساسی زمانی حاصل می شود که مردم در همه اوقات به مقدار کافی مواد غذایی با کیفیت متناسب با نیازهای خود مصرف کنند. دولت ها در قبال این موضوع مهم مسئول هستند، چرا که در صورت کم کاری و نادیده انگاشتن آن ها سلامت شهروندان به خطر می افتد و زیان های جبران ناپذیری به بار خواهد آمد. هدف: این مقاله با روش توصیفی تحلیلی به مسئولیت و الزام دولت در قبال حق بر امنیت غذایی می پردازد. و درصدد پاسخ به پرسش هایی از جمله اینکه مسئولیت دولت ها در خصوص تامین غذای شهروندان چیست؟

بحث: تامین امنیت غذایی مسئله اساسی است که دغدغه اصلی مردم بوده و دولت در قبال آن مسئول می باشد که این مقاله با نظرات محققینی همچون رهبر و اجلالی همسو می باشد. دولت در قالب سند چشم انداز و همچنین با تصویب قوانینی مدون تا حدی توانسته است که امنیت غذایی را برآورده کند. تأمین غذا و تغذیه مناسب از پیش شرط های توسعه و سلامت جامعه است.

کلمات کلیدی: الزامات دولت، امنیت غذایی، مردم.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق عمومی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

^۲ دانشیار گروه حقوق، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

^۳ استادیار، گروه حقوق، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

امنیت غذایی، حق دسترسی به غذا و تضمین رهایی بشریت از گرسنگی از مهم‌ترین اولویت‌هایی است که همیشه از سوی سیاست‌گذاران دولت‌ها مورد تأکید قرار گرفته است. عوامل مختلفی از قبیل افزایش قیمت‌های جهانی مواد غذایی، تغییرات جوی و گرم شدن دمای کره زمین، استفاده از محصولات غذایی در تولید سوخت‌های زیستی، جهانی شدن اقتصاد و نظام‌های تولید، فرسایش منابع طبیعی در سطح جهانی از چالش‌های عمده امنیت غذایی می‌باشد (اجلالی ۱۲: ۱۳۹۰). تأمین غذا و تغذیه مناسب از پیش شرط‌های توسعه و سلامت جامعه است. غذا و تغذیه یکی از ابعاد اساسی زندگی، سلامت و همچنین رفاه جامعه است. امنیت غذایی از معیارهای توسعه انسانی بوده و دستیابی به آن از اهداف اصلی هر دولت به شمار می‌رود. موجود بودن و عرضه غذای سالم و کیفی، سهولت دسترسی و قدرت خرید از ارکان امنیت غذایی می‌باشد (بابایی ۱۳۸۹: ۴۰).

حق بر غذا، نه منحصر به قشر خاصی از مردم است و نه مربوط به سن، جنس، وضع اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و ... یک عده خاص از مردم، این حق کلیت دارد و تمام افراد بشر را صرف نظر از اوصاف برشمرده، در بر می‌گیرد؛ چنانچه در طول حیات بشر به این حق تجاوز شود و برخی مردم از این حق خود محروم شوند، این پرسش مطرح می‌شود که آیا حق برخورداری از غذا، دیگر به عنوان یک قاعده حقوق بشری محسوب نمی‌شود؟ از نظر پیروان حقوق طبیعی، حق بر غذای سالم، یک قاعده ازلی و ابدی است که عدم اجرای آن، نباید آن را از حالت دائمی بودن خارج نماید؛ بنابراین، به عقیده این گروه حق مردم بر غذا، یک حق دائمی بوده که در تمام ازمه و امکان باید مورد احترام قرار گیرد و هیچ‌گاه متروک ماندن آن باعث از بین رفتن نخواهد شد. واقعیت جهان امروز نیز، خود مؤید این اعتقاد است؛ زیرا حق بر غذا از جمله حقوقی نیست که بتوان آن را نادیده گرفت یا در بین جوامع در اجرای آن، تبعیض قائل شد. در نتیجه، حق مردم بر غذا، نه به عنوان یک حق مشمول مرور زمان، بلکه به عنوان یک قاعده حقوقی کلی و دائمی است که حاکم بر زندگی اجتماعی می‌باشد و قواعد آن باید مجرد از ویژگی‌های فردی باشد. (کاتوزیان، ۱۳۸۵، ص ۵۳۰).

در ایران مسئله امنیت غذایی، از نظر کمی مصرف و سرانه مصرف، مشکل خاصی ندارد ولیکن از نظر کیفی و همچنین توزیع مواد غذایی در دهک‌های مختلف مسئله نسبتاً حاد است و الگوی مصرف و تغذیه از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست. امنیت غذایی به دسترسی همه افراد یک جامعه، در تمام دوره‌های حیات به غذای کافی و سالم برای داشتن زندگی سالم و فعال گفته می‌شود و در آمد خانوار سهم مهمی در تأمین آن دارد. عامل مهم دیگر در تأمین امنیت غذایی جامعه، ذائقه و دانش تغذیه‌ای خانواده‌ها در نحوه تخصیص بودجه برای تهیه بهترین نوع غذای در دسترس و چگونگی تقسیم غذا در خانواده می‌باشد. امنیت غذایی زمانی تأمین می‌شود که سرانه سبد غذایی خانواده به صورت صحیح انتخاب، تهیه و برای افراد خانواده کافی و به صورت صحیح طبخ شود تا عناصر و مواد غذایی سالم و صحیح به سلول‌ها و اندام‌های بدن برسد (مبینی ۱۳۸۹: ۳۰). تأمین غذا و تغذیه مناسب از پیش شرط‌های توسعه و سلامت جامعه است و عامل مهمی در برقراری شرایط ثبات، رفاه، صلح و امنیت است. بنابراین در بین اولویت‌های اهداف توسعه‌ای دستیابی به امنیت غذایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، ناامنی غذایی از مواردی است که می‌تواند با گسترش بی‌ثباتی‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پایه‌های یک نظام اجتماعی و سیاسی را تخریب کند. بدون شک بهره‌مندی از غذای کافی از حقوق انسانی می‌باشد و محروم شدن اشخاص از غذای کافی به هر بهانه‌ای در حکم جنایت است. امنیت غذایی رکن و پایه‌ی یک جامعه پیشرفته و عنصر اصلی سلامت روانی، فکری و جسمی آن جامعه است. ناامنی غذایی، ذخیره سرمایه اجتماعی افراد مشمول آن و همچنین هنجارها و ارزش‌های دینی و انسانی را به شدت از بین می‌برد، دامنه انتخاب افراد را

شدیداً محدود می‌کند و در بسیاری موارد حق انتخاب را از آنها می‌گیرد. در یک چنین شرایطی آنها نسبت به نوع نظام سیاسی اجتماعی و هنجارهای حاکم بر جامعه بی‌تفاوت خواهند بود و همچنین ضریب معناداری دیگر ارزش‌های ملی چون قلمرو سرزمینی و حفظ تمامیت ارضی، انسجام و وفاق ملی به عنوان برخی از مؤلفه‌های امنیت ملی نزد آنها کاهش می‌یابد. ناامنی غذایی که به نحوی دال بر ناکارآمدی نسبی یک نظام سیاسی اجتماعی می‌باشد، مقبولیت و مشروعیت دولت را زیر سوال خواهد برد (خضری ۱۳۸۵: ۸۹۴). به عبارت دیگر هنگامی که دو عامل دسترسی فیزیکی و اقتصادی به غذا کاهش یابد، یا اینکه این دسترسی ممکن باشد، اما غذای موجود نیازهای تغذیه‌ای افراد را برای یک زندگی سالم و فعال فراهم نسازد، امنیت غذایی از بین خواهد رفت و ناامنی غذایی جایگزین آن خواهد شد. این ناامنی همچون مقوله‌ی تضعیف‌کننده زندگی عموم افراد جامعه است که بروندادهای منفی آن جامعه را با مشکلات جدی مواجه می‌سازد و در نتیجه به فقر جامعه دامن می‌زند. ناامنی غذایی اقتصاد جامعه را به انزوای کشاند و با کاهش تولید مواد غذایی، بر صادرات و واردات تأثیر می‌گذارد و در نهایت کشور را در زمینه مواد غذایی، تبدیل به یک کشور وابسته و واردکننده می‌کند. در زمینه اخلاقی نیز ناامنی غذایی، باعث می‌شود ارزش‌ها و هنجارهای موجود نادیده انگاشته شوند که در نتیجه امنیت ملی کشور را به مخاطره می‌اندازد. دلیل اصلی فقدان امنیت غذایی فقر است. در مناطق شهری فرصت‌های شغلی و نبود سرمایه‌ی انسانی برای کسب درآمد برای خرید غذای کافی به وجود می‌آید و در مناطق روستایی، فقر معلول نبود منابع تولیدی تأسیسات زیر بنایی کافی، جنگ‌های داخلی، خشونت‌های قومی فاسد و فاقد کارایی است. اثر سوء دیگر ناامنی غذایی مرگ و میر کودکان می‌باشد به نحوی که شاخص مرگ و میر کودکان زیر یک سال از جنگ جهانی اول تا کنون از ۴ در هزار به ۱۰۶ در هزار متغیر بوده است. (Unicef, ۲۰۰۲, p.۱۹)

افزون بر این، امنیت غذایی، حق دسترسی به غذا و تضمین‌رهای بشریت از گرسنگی از مهم‌ترین اولویت‌هایی است که همواره از سوی سیاست‌گذاران دولت مورد تأکید قرار گرفته است. در واقع تمامی سیاست‌های کلان دولت حول محور «امنیت غذایی» می‌چرخد. تأمین امنیت غذایی جامعه به عنوان یکی از شروط تحقق امنیت ملی، از وظایف اساسی دولت‌ها در هر کشوری محسوب می‌شود. اگر امنیت غذایی را یک سیاست امنیت ملی در نظر بگیریم که کم و کیف آن، مقدار عرضه و کیفیت امنیت ملی را در هر کشوری تعیین می‌کند، عرضه بهینه سطحی مطلوب از امنیت ملی، مستلزم تدارک سطح بهینه امنیت غذایی است (رهبر ۱۳۸۴: ۲۵).

هدف از این تحقیق بررسی مسئولیت دولت در قبال حق بر امنیت غذایی شهروندان است و در این باره مهم‌ترین پرسش‌های تحقیق به شکل زیر است: مسئولیت دولت در قبال حق بر امنیت غذایی شهروندان چگونه است؟ مسئولیت و تعهدات دولت‌ها در خصوص حق بر غذا چیست؟ جهت پاسخ به سوالات مطرح شده با روش توصیفی - تحلیلی ابتدا مبنای امنیت غذایی در بند اول اول مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بند دوم مسئولیت دولت در قبال امنیت غذایی پایدار تحلیل می‌گردد. امنیت غذایی در ارگان‌ها و مجموعه قوانین داخلی در بند سوم بحث خواهد شد. و در نهایت نتیجه همراه با پیشنهادهای آورده خواهد شد.

۱. مبنای امنیت غذایی

از مفهوم امنیت غذایی تعاریف متعددی صورت گرفته است، مفهوم مزبور در سطوح فردی، خانوادگی، ملی و جهانی کاربرد دارد. بطور کلی امنیت غذایی به معنای فعلیت داشتن سه اصل مهم فراهم بودن (تولید پایدار)، ثبات و قابل دسترسی بودن غذا می‌باشد: ۱. فراهم بودن غذا: یعنی هر کشوری باید قادر باشد غذای کافی برای جمعیت موجود و در حال رشد خود را تأمین نماید. ۲. ثبات غذا: یعنی اینکه غذای فراهم شده در هر زمانی در بازار وجود داشته باشد. ۳. قابل دسترسی بودن غذا: یعنی اینکه مردم از نظر اقتصادی و فیزیکی قادر به تهیه مواد غذایی بهداشتی

باشند. اصولاً امنیت غذایی به دو عامل عرضه و تقاضا برای غذا بستگی دارد. رشد جمعیت، تغییر و افزایش درآمد شهرنشینی، قیمت غذا و جایگزینی شیوه‌های نوین زندگی از جمله نیروها و عواملی هستند که به طور مؤثر روی نحوه مصرف غذا و تقاضای آن تاثیر می‌گذارند (شیخ الاسلام ۱۳۸۸:۵۲).

به بیان دیگر امنیت غذایی عبارت است از عرضه مستمر کالاهای غذایی اصلی در سطح جهانی با هدف بهتر کردن مصرف غذا و بی اثر کردن پیامدهای مخرب نوسانات تولید و قیمت غذا. امنیت غذایی یعنی اطمینان از این که همه مردم در همه اوقات به غذاهای اصلی مورد نیاز خویش دسترسی فیزیکی و اقتصادی داشته باشند (دانشیان ۱۳۹۰:۳۶).

۱-۱- ضرورت تأمین امنیت غذایی برای شهروندان

از آنجا که امنیت غذایی شهروندان به طور مستقیم با رفاه و کرامت انسانی در ارتباط است، همواره به عنوان یکی از عوامل اصلی در ارزیابی توسعه‌یافتگی جوامع محسوب می‌شود. تأمین امنیت غذایی و رفع سوء تغذیه شهروندان به عنوان یکی از حقوق بشر شناخته شده ذیل نسل دوم حقوق بشر بوده و در بیانیه‌ها و کنوانسیون‌ها و دیگر اسناد منطقه‌ای و بین‌المللی حقوق بشری به طور جدی مورد توجه قرار گرفته است. تأمین امنیت غذایی و امکانات رفاهی برای شهروندان از مهم‌ترین اصول اساسی دولت‌ها بشمار می‌رود. دولت مسئولیت دارد که برای کاهش فقر غذایی و تأمین حداقل‌ترین امکانات رفاهی برای شهروندان برنامه‌ریزی‌های منطقی اتخاذ نماید. امنیت غذایی، حق دسترسی به غذا و تضمین رفاهی شهروندان از گرسنگی از مهم‌ترین اولویت‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در دولت است. اهمیت امنیت غذایی و امکانات رفاهی بعنوان یک مسئله اساسی و دغدغه مردم است و از دولت خود انتظار دارند که در قبال تأمین مواد غذایی و امکانات رفاهی مسئولیت داشته باشد (ایده، کراوزه، روساس^۱ ۱۳۸۹:۱۷۷).

۱-۲ شاخصه‌های امنیت غذایی

شاخصه‌های امنیت غذایی بر سه اصل الف) موجودی مواد غذایی، ب) دسترسی به مواد غذایی و ج) استفاده از مواد غذایی استوار است. موجودی مواد غذایی مستلزم این می‌باشد که به طور مداوم مقدار کافی مواد غذایی برای تمام افراد ساکن در یک سرزمین موجود باشد این موجودی می‌تواند از طریق واردات، تولیدات داخلی و یا کمک‌های غذایی حاصل شود. دسترسی به غذا لازمه‌اش این است که تمام افراد خانوارها منابع مناسب و کافی برای بدست آوردن مواد غذایی مغذی داشته باشند، دسترسی به این منابع بستگی به درآمد خانواده‌ها، قیمت مواد غذایی و توزیع درآمد در میان افراد خانواده و سایر موارد بستگی دارد. این دسترسی باید از نظر اقتصادی و فیزیکی تأمین شود، دسترسی فیزیکی به مواد غذایی بیانگر ارتباط مصرف‌کننده با شبکه‌ی توزیعی است و از طریق حوادثی همچون جنگ یا تحریم ممکن است تحت تاثیر قرار گیرد. بدین معنی که دسترسی اقتصادی تابع درآمد، قیمت و اشتغال است به‌همین دلیل امنیت غذایی علاوه‌براین که لازمه اش توزیع کافی مواد غذایی می‌باشد ناظر بر عرضه عادلانه غذا برای همگان نیز هست (قاسمی، ۱۳۷۳: ۲۹-۲۶).

۱-۳ عوامل مؤثر در پایداری امنیت غذایی

^۱Asbjorn Eide, Catrarin Krause, Allan Rosas

الف) افزایش تولید مواد غذایی: به منظور افزایش در تولید مواد غذایی اقدامات زیر ضروری به نظر می‌رسد: ۱. افزایش سطح زیر کشت، ۲. افزایش بازده در واحد سطح، ۳. تدارک آسان‌تر عوامل تولید، ۴. تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی که توجه به آن‌ها یک امر مهم در این مسیر تلقی می‌گردد، ۵. استفاده از نهاده‌های پربازده، ۶. تغییر الگوی کشت به سمت تولید برای بازار، ۷. منطقه‌ای و یکپارچه کردن کشت، ۸. اصلاح روش‌های آبیاری مانند (استفاده از آبیاری تحت فشار جهت جلوگیری از فرسایش خاک)، ۹. بازاریابی محصولات کشاورزی، ۱۰. استفاده از تناوب کاشت، ۱۱. کاهش سموم (عمادزاده و همکاران ۱۳۸۹: ۴۰).

ب) جلوگیری از ضایعات محصولات کشاورزی: فقدان یک سیستم مدیریتی جامع و نارسایی و ناهماهنگی در مدیریت بازاریابی سبب شده تا حدود ۲۵ درصد از محصولات کشاورزی در مراحل گوناگون به صورت ضایعات از بین برود (کلانتری ۱۳۸۹: ۲۸).

ج) واردات محصولات کشاورزی: این امر درست است که هر کشور، کم و بیش امکان تولید را داراست ولی در بعضی مواقع به دلیل بلایای طبیعی چون سیل، زلزله ممکن است تولید در یک دوره دچار بحران شود، در چنین مواردی به خاطر حفظ امنیت غذایی می‌بایست به واردات محصولات متوسل شد. اگر چه با واردات، مشکل امنیت غذایی به هر نحو حل می‌شود لیکن، عدم توجه به رفع موانع و مسائل تولید در کشور، موجب بروز مشکلات فراوان اقتصادی و اجتماعی خواهد شد.

ح) کنترل رشد بی‌رویه جمعیت: در حقیقت کنترل رشد جمعیت، کنترل میزان تقاضاست. می‌باید بین نرخ رشد جمعیت و نرخ تولید محصولات کشاورزی هماهنگی و تناسب مشخصی وجود داشته باشد. در این راستا گزارش سازمان ملل، معتقد است رشد بی‌رویه جمعیت به‌عنوان یک فاجعه‌ای برای نوع بشر، مسایل و دشواری‌های مختلفی در زمینه سلامت انسانی چون سوء تغذیه، اعتیاد و عدم رعایت بهداشت را در پی دارد به نحوی که هم‌اکنون دامنگیر بسیاری از ساکنان این کره خاکی شده است. همچنین برخی تحقیقات نشان می‌دهد تعارض‌هایی که سرانجام به مشکلات عاطفی شدید منجر می‌شود، از پیامدهای رشد سریع جمعیت است (هدایت‌الله، ۱۳۸۷، ص ۶۶-۶۷).

د) توزیع بهتر جغرافیایی مواد غذایی: از آنجا که برخی از محصولات کشاورزی در نقاط خاصی از کشور تولید می‌شوند (مانند برنج) بنابراین می‌بایست نظامی وجود داشته باشد که بتواند محصول تولید شده را به بهترین شکل در بین مصرف‌کنندگان توزیع کند. این امر در مورد مواد غذایی وارداتی نیز صادق است، هر قدر نظام توزیع بهتر عمل کند، امکان دسترسی بیشتر به مواد غذایی میسرتر و نیل به امنیت غذایی آسانتر خواهد بود.

ه) توزیع عادلانه درآمد: توزیع عادلانه درآمد یکی از عوامل موثر در تداوم امنیت غذایی است. ممکن است محصولات کشاورزی به اندازه کافی تولید و در دسترس باشند، لیکن توان مالی مردم آنقدر نباشد تا بتوانند محصولات تولیدی را خریداری و مصرف نمایند.

ر) تغییر در الگوی مصرف (فرهنگ سازی): با ثابت نگه داشتن بودجه خانوار و ارتقاء سطح فرهنگ مصرف می‌توان به الگوی غذایی تنوع بخشید و کیفیت تغذیه را افزایش داد، چه بسا با اندک تغییری در الگوی مصرف بتوان علاوه بر استفاده از غذاهای متنوع، به نیازهای بدن چه از لحاظ ریز مغذی و چه درشت مغذی‌ها بهتر پاسخ داد.

ز) اتخاذ سیاست‌های حمایتی: به منظور تأمین امنیت غذایی پایدار، راهبردهای مختلفی از سوی دولت‌ها طراحی می‌شود که اعطای یارانه برای دسترسی تمامی افراد جامعه به مواد غذایی یکی از آن‌هاست، پرداخت یارانه به شیوه یکسان میان تمام افراد جامعه حتی گروه‌های پردرآمد موجب می‌شود که هزینه‌های هنگفت توزیع یارانه‌ها، تا حدودی به هدر رود. در حالی که با پرداخت یارانه‌های هدفمند به گروه‌های کم درآمد

می‌توان در بهبود الگوی تغذیه این گروه‌ها، به طور موثری وارد عمل شد. از این روی برنامه‌ریزی به منظور هدفمند ساختن یارانه‌ها یکی از وظایف اصلی دولت در آینده قلمداد می‌گردد (مبینی دهکردی ۱۳۸۹:۷۷).

۲. مسئولیت دولت در قبال امنیت غذایی پایدار

ایجاد امنیت غذایی به منظور حفظ سلامت و ارتقای بهره‌وری نیروی انسانی از ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی حایز اهمیت است. دولت موظف است طبق ماده ۳۱ برنامه ششم توسعه برای حصول اهداف بندهای ششم و هفتم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جهت تأمین امنیت غذایی برای رهایی از چنگال فقر، گرسنگی و سوء تغذیه بسیج مادی و معنوی هدف‌دار و همگانی جامعه اقدامات لازم را بنماید. وظیفه اجلاس و سازمان‌های بین‌المللی و تخصصی کمک به شناخت عوامل محدود کننده توسعه پایدار، تبیین راهبردهای عملی، اخلاقی، شکستن انحصارها در زمینه دانش فنی، تولید کافی مواد غذایی و توزیع عادلانه آن‌ها در سراسر جهان است تا پایداری امنیت غذایی جامعه بشری تأمین گردد (شیخ الاسلام، ۱۳۸۸: ۴۵).

۱-۲ مسئولیت و تعهدات دولت‌ها در خصوص حق بر غذا

در خصوص مسئولیت و تعهدات حقوق بشری دولت‌ها یک چارچوب تحلیلی حاوی سه نوع تعهد مطرح است: ۱. تعهد به رعایت، ۲. تعهد به حمایت، ۳. تعهد به ایفای حقوق بشر، مهم‌ترین تعهدات دولت‌ها در قبال حق بر تأمین غذا براساس کمیسیون حقوقی بین‌الملل به شرح زیر است. کمیته حقوق اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در تفسیر بند ۱۵ شماره ۱۲ چنین بیان کرده است: دسترسی به غذای کافی، لازمه اش آن است که دولت‌های عضو از هر نوع عملی که منجر به جلوگیری از دسترسی به غذا شود، خودداری کنند. برای تعهد به حمایت باید تدابیری لحاظ شود که تضمین کند که اشخاص و سایر شرکت‌ها، جلوی دسترسی اشخاص به غذای کافی را نمی‌گیرند. تعهد به ایفاء یعنی دولت عضو باید به طور فعالانه در اعمالی که هدف آن‌ها بهره‌مندی از منابع و وسایل کافی و نیز دسترسی اشخاص برای تضمین امرار معاش مثل امنیت غذایی است، مشارکت کنند. دوم هنگامی که شخص یا گروهی از اشخاص به دلایلی خارج از کنترل شان قادر به بهره‌مندی از حق خویش بر غذای کافی یا وسایل موجود در اختیارشان نباشند، دولت‌ها مکلف اند که آن حق را بصورت مستقیم تأمین کنند؛ مانند: تعهدی که نسبت به قربانیان بلایای طبیعی انجام می‌شود (ابراهیم گل، ۱۳۸۷: ۲۳۰).

در تعهد به احترام هر اقدامی که منجر به جلوگیری از دسترسی غذا می‌شود، منع شده است. کمیته در تفسیر عمومی شماره ۸، در رابطه میان تحریم‌های اقتصادی و احترام به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأکید کرده است که می‌بایست تمایزی میان هدف اصلی اعمال فشارهای سیاسی و اقتصادی به قشر حاکم دولت برای همگام شدن با مقررات حقوق بین‌الملل و به موازات آن تحمیل فشار بر آسیب‌پذیرترین افراد درون دولت مورد هدف، صورت گیرد (بابایی ۱۳۸۹: ۱۴۹). حتی شورای امنیت نیز در اعمال تحریم‌ها با محدودیت‌هایی به موجب مقررات حقوق بین‌الملل عام، قواعد آمره، حقوق بشر و حقوق بشردوستانه مواجه است (فرح سیری، ۱۳۸۷: ۴۷).

در تعهد به حمایت دولت باید مانع مداخله اشخاص ثالث از بهره‌مندی افراد از حق غذا شود. در تعهد به ایفاء دولت باید به طور خودجوش و فعالانه از طریق قوانین و مقررات مربوطه امنیت غذایی را در سطح خانواده گسترش داده و مردم را از حقوق شان نسبت به غذا آگاه نموده و

اگر در هر زمان فرد یا گروهی بنا به دلایلی قادر به تأمین غذای خود نباشند این وظیفه دولت است که بر اساس تعهد به فراهم کردن آن غذا را در اختیار آن‌ها قرار دهد (سولنیر^۲، ۲۰۰۷، ۳۸).

در تعهد به احترام فراسرزیمینی حق غذا، دولت‌ها باید از اتخاذ سیاست‌هایی که منجر به تخطی از حق غذا برای مردم سایر دولت‌های جهان می‌شود، جلوگیری کند (ت+عهد سلبی). در این تعهد دولت‌ها همچنین باید از اجرای تحریم‌های غذایی جلوگیری کنند و از غذا و آب نباید به عنوان یک ابزار فشار سیاسی و اقتصادی علیه دیگر دولت‌ها استفاده کنند. در تعهد به حمایت فراسرزیمینی حق غذا، دولت‌ها می‌توانند از اقدامات منجر به نقض حق غذایی مردم دیگر دولت‌ها می‌شود، جلوگیری کنند.

در تعهدات فراسرزیمینی ایفای حق غذا، دولت‌های که منابع کافی برای محقق ساختن حق غذا را ندارند، اجازه دارند تا از تملکات بین‌المللی سود ببرند و دولت‌های ثروتمند نیز موظف اند به آنها کمک کنند، این تعهدات لازمه اش فراهم کردن و تعهد به تسهیل حق غذا است (میچلم^۳ ۲۰۰۴).

ایفای فراسرزیمینی یا تعهد به فراهم کردن حق غذا مستلزم آن است که دولت‌ها تعهد دارند، مواد غذایی را برای دولت‌های فقیر و قحطی زده در قالب کمک‌های بشردوستانه تهیه کنند. کمک‌های بشردوستانه فراهم شده نباید امنیت غذایی آن دولت را در آینده مختل نموده و مغایر با اهداف توسعه باشد و بیشتر دولت‌ها این تعهد را به عنوان یک مسئولیت برای فراهم آوردن کمک‌های اضطراری در راستای تحقق غذا شناسایی کرده‌اند، به ویژه در مخاصمات مسلحانه و در مواقع قحطی، این مسئله در ماده ۱۶ دستورالعمل اختیاری تحقق حق غذا، اشاره شده است (گلوئی^۴، ۲۰۰۹، ۳۳).

افزون بر این، محرومیت عمدی از غذا می‌تواند در حالت‌هایی جنایات مشمول حقوق کیفری بین‌المللی را شکل دهد. استفاده از مین‌های زمینی که منجر به عدم تولید مواد غذایی و عدم ارسال کمک‌های بشردوستانه می‌شوند و جلوگیری از کمک‌های غذایی و نیز وضع تحریم‌ها علیه دولت دیگر همگی از نمونه‌های آشکار نقض تحقق حق بر غذا می‌باشد (گوتلا و ویدار^۵ ۲۰۰۲:۳۱).

الف) تعهد به احترام، حمایت و ایفاء دولت‌ها در قبال حق بر تأمین غذا

مطابق این شیوه تمامی حقوق بشر متضمن سه شکل از تعهد برای دولت‌ها است، یعنی تعهد به حمایت، تعهد به احترام و تعهد به ایفاء در تعهد به احترام دولت موظف به اجتناب از مداخله آزادی شهروندان می‌گردد. حال آن‌که در تعهد به حمایت مکلف به بازداشتن دیگران از مداخله و در تعهد به ایفاء ملزم به انجام اقدامات ضروری در تأمین محتوی حق است (ایده و همکاران ۱۳۸۹:۱۴۳).

ب) تعهد به نتیجه و تعهد به وسیله دولت‌ها در قبال تأمین غذا

^۲ SOLLNER

^۳ Mechlem

^۴ Gloay

^۵ Gotula & Vidar

تعهد به وسیله بدین معنا است که مکمل و متعهد در حد توان و در حد امکانات موجود، متعهد به فراهم نمودن حقوق ذی حق خواهد بود. اما در تعهد به نتیجه متعهد موظف به فراهم نمودن حقوق ذی حق می باشد، این تکلیف و تعهد قطعی بوده و مقید به امکانات موجود نیست. مفهوم تعهد به وسیله به خوبی در برخی از اسناد بین المللی حقوق بشر منعکس شده است (قاری سید فاطمی ۱۳۸۹:۳۳). تعهد به وسیله بیشتر در حیطه حقوق اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مطرح می شود. دولت ها برای فراهم نمودن این حقوق بر طبق توانایی های خود اقدام خواهند کرد. حقوق مدنی و سیاسی برخلاف حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی امکان دارد به آسانی از سوی دولت ها و بر اساس مداخله آنان به خطر افتد، بنابراین مسئله در حد امکانات موجود که در حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی معنی دار است در این دسته از حق ها کمتر مطرح خواهد بود. به همین دلیل متعهد فرض کردن دولت به صورت مطلق و نه مقید به امکانات موجود در حیطه حقوق مدنی و سیاسی پذیرفتنی می باشد، حال آن که متعهد دانستن آن ها در حوزه حقوق اجتماعی و اقتصادی بدون توجه به امکانات آن ها امری است غیر معقول و غیر عملی (قاری سید فاطمی ۱۳۸۹:۴۴). بنابراین نوع تعهد دولت در واقع بازگشت به روابط اجتماعی انسانی خواهد بود. بی تردید به لحاظ اخلاقی نمی توان فردی را که قادر به انجام عملی نیست، متعهد به انجام آن عمل دانست. با این وجود باید در نظر داشت که حتی «قید امکانات موجود» به در حوزه حقوق مدنی و سیاسی، در مواردی که تحقق حق ها دخالت حمایتی دولت را می طلبد به نظر می رسد بتوان این حق ها را مقید به قید امکانات موجود دانست.

۲-۲ تعهدات دولت ها در قبال حق بر غذا در سطح ملی

همچنین در سطح ملی برای حمایت از سلامتی افراد جامعه و محقق ساختن حق غذا و اقدامات مختلف قانون گذاری و اجرایی انجام گرفته است. از مهم ترین اقدامات قانون گذاری می توانیم به اصل ۳ بند ۱۲ قانون اساسی اشاره کنیم که در اصل مذکور پی ریزی اقتصاد عادلانه و صحیح مطابق قانون اسلامی برای رفع فقر، ایجاد رفاه و رفع کردن هر گونه محرومیت در زمینه ی مسکن و تغذیه و بهداشت و کار و تعمیر بیمه برای حرکت به سمت اهداف حکومت اسلامی مورد توجه بوده و اصل بیستم قانون اساسی نیز حقوق یکسان اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زن و مرد را با رعایت قوانین اسلام شناسایی کرده و بند ۴ اصل ۲۱ همچنین تضمین تاسیس بیمه خاص بیوه گان و زنان سال خورده و بی سرپرست را وظیفه دولت می داند و اصل ۲۹ قانون اساسی هم بهره مندی از تأمین اجتماعی از نظر نیاز به خدمات درمانی و بهداشتی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره را تحت عنوان حق همگانی به رسمیت می شناسد قوانین عادی زیادی هم همانند قانون تأمین زنان و کودکان بی سرپرست مصوب سال ۱۳۷۱ به تصویب رسیده تا سلامت جسمی و روحی افراد جامعه را تضمین و تأمین کند (قاری سیدفاطمی ۱۳۸۹:۵۶).

۳. امنیت غذایی در ارگان ها و مجموعه قوانین داخلی

۳،۱. امنیت غذایی در ارگان ها

۳،۱،۱. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

وزارت بهداشت به عنوان متولی اصلی سلامت غذایی در کشور، نقش اصلی در تأمین و استمرار امنیت غذایی را بر عهده دارد. در قانون برنامه پنجم توسعه به این مهم اشاره گردیده است؛ مکلف نمودن این وزارت خانه به تدوین برنامه های سلامت غذایی، نظارت بر ارگان های مرتبط با مواد غذایی، تهیه و اعلام فهرست مواد و فرآورده های غذایی سالم و ایمن و سبب غذایی مطلوب برای گروه های سنی مختلف، تعیین

مقدار مصرف مجاز کودها و سموم شیمیایی برای تولیدات محصول کشاورزی و باغی، ممنوع کردن توزیع تولیداتی که به شیوه غیر مجاز از کودها و سموم شیمیایی استفاده کرده اند. از جمله وظایف این وزارت خانه در دست یابی به امنیت غذایی بر شمرده شده است.

۳،۱،۲. شورای عالی سلامت وزارت بهداشت

فعالیت شورای عالی سلامت و امنیت غذایی که مطابق بند الف ماده هشتاد و شش قانون برنامه چهارم توسعه با یکی شدن شورای غذا و تغذیه و شورای مذکور شکل گرفته است در زمان اجرای برنامه توسعه پنجم ادامه می یابد. شرح وظیفه ی شورای عالی سلامت و امنیت غذایی توسط وزارت بهداشت تهیه می شود و پس از تأیید معاونت به تصویب هیأت وزیران می رسد. (ماده ۳۲ قانون برنامه پنجم توسعه)

۳،۱،۳- سازمان غذا و دارو و سایر وزارتخانه ها از جمله جهاد و کشاورزی به عنوان مرجعی که مستقیماً با توزیع مواد غذایی و دارو در ارتباط می باشد، مسوولیت اصلی سلامت غذا در کشور را بر عهده دارند.

امنیت غذایی در مجموعه قوانین داخلی

در قوانین و مقررات ایران به صورت پراکنده به موضوع امنیت غذایی پرداخته شده است. اصول قانون اساسی، قوانین و سیاست های کلی برنامه های دوم، سوم و چهارم توسعه و سند چشم انداز در افق سال ۱۶۰۶ هجری شمسی به تبیین جایگاه امنیت غذایی در میان شاخص های مذکور پرداخته اند که در ادامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت:

۳،۲،۱. حق بر سلامت و امنیت غذایی شهروندان در قانون اساسی

طبق بند ۱۲ اصل سوم، «پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه های تغذیه، مسکن، کار، بهداشت و تعمیم بیمه از وظایف دولت است.»

بند ۱ اصل ۴۳، تأمین نیازهای اساسی یعنی بهداشت، خوراک، مسکن، آموزش و پرورش، پوشاک، درمان و امکانات مورد نیاز جهت تشکیل خانواده برای همه را یکی از ضوابطی می داند که اقتصاد ایران باید بر اساس آن استوار گردد (کاتوزیان ۱۳۸۶: ۱۲۱).

۷-۳-۲- امنیت غذایی در برنامه های دوم، سوم و چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی:

- قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه

در برنامه پنج ساله دوم توسعه کشور در مورد امنیت غذایی این چنین آمده است: رشد پایدار اقتصادی لازمه اش توسعه بخش کشاورزی است و دولت تامین امنیت اجتماعی - اقتصادی و قضایی تولید کننده ها و همچنین دعوت به سرمایه گذاری بخش خصوصی در زمینه کشاورزی می کند درواقع اهداف کیفی برنامه دوم توسعه کشور برای کشاورزی در مسیر رسیدن به امنیت غذایی شامل موارد زیر می شود:

گسترش پایدار کشاورزی با تاکید و تکیه بر حفظ، احیاء و بهره برداری مناسب از منابع پایه خاک، آب، هوا و محیط زیست پوشش گیاهی

افزایش تولید محصولات کشاورزی جهت توسعه صادرات و کاهش واردات محصولات کشاورزی، تامین مواد خام برای صنایع و تامین نیازهای غذایی جامعه است.

در سند برنامه سوم توسعه کشور موضوع امنیت غذایی از دیدگاه های مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است؛ این دیدگاه ها با محوریت اقتصاد، سیاست، فرهنگ و دیدگاه نظامی، به موضوع امنیت غذایی پرداخته است:

دیدگاه اقتصادی

در دیدگاه اقتصادی، به افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی و آبریان با هدف تأمین امنیت غذایی و توسعه صادرات و با اولویت دانه های روغنی و زیتون توجه ویژه شده است. افزایش تولید نقش بسزایی در تأمین غذای بیشتر دارد؛ ارتباط تولید با فناوری و شرایط محیطی می تواند به صورت دقیق و صحیح علمی تعریف شود و زمینه سودآوری بیشتر را فراهم آورد (رهبر و مبینی دهکردی، ۱۳۸۳، ص ۱۹).

مخاطرات اقتصادی امنیت غذایی

فقدان استراتژی و سیاست های مصوب بلند مدت و منسجم در بخش کشاورزی، تهدید کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی به لحاظ بهره برداری بی رویه از این منابع، عدم توجه کافی به ملاحظات زیست در اجرای طرح های اقتصادی و زیربنایی و بهره برداری از منابع طبیعی در راستای توسعه پایدار، نامناسب بودن منابع مصرف انرژی روستائیان و عشایر، عدم تناسب الگوی مصرف و الگوی تولید با منابع موجود کشور، نارسایی در تأمین امنیت سرمایه و سرمایه گذاری، فقدان سیاست های مناسب بازرگانی داخلی و خارجی و عدم ثبات در سیاست های موجود، ضعف هماهنگی نظام تحقیق با آموزش و ترویج و کمبود تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه ای، پائین بودن کیفیت نگهداری، حمل و نقل و بالا بودن ضایعات محصولات کشاورزی و فقدان برنامه جامع توسعه روستایی، تشکیل دهنده مخاطرات امنیت غذایی کشور می باشند. این مخاطرات نه تنها محدود کننده ایمنی غذا می باشند که روز به روز بر شمار فقراء و گرسنگان خواهد افزود (Halphen, ۱۹۹۷, p ۳۴۲).

دیدگاه سیاسی

سیاست و فرهنگ در تأمین امنیت غذایی نقش بسزایی ایفاء می کنند به نحوی که زدودن فقر غذایی در گرو فرهنگ غذایی مناسب است (Tiberi, ۱۹۹۹, p ۱۲۵).

- قانون برنامه پنج ساله چهارم توسعه:

الف: دولت موظف است به منظور نهادینه کردن سیاست گذاری، مدیریت، هماهنگی و ارزش یابی این قلمرو شامل: امنیت غذا و تغذیه، افزایش سلامت همگانی در کشور، تهیه سبد مناسب غذایی، از بین بردن بیماری های ناشی از سوء تغذیه اقدام های ذیر را به عمل آورد.

ادغام شورای غذا و تغذیه و شورای عالی سلامت و تشکیل شورای عالی سلامت و امنیت غذایی بعد از طی کردن سیر قانونی؛ اجرای برنامه های آموزشی مورد نیاز برای بهبود و ارتقاء سواد و فرهنگ تغذیه ای جامعه. آنچه که از اهمیت بالایی برخوردار است، بهبود سطح آگاهی مردم در ارتباط با نحوه استفاده از مواد غذایی است؛ در واقع عدم اطلاع کافی در زمینه مواد غذایی منجر به کاهش آن در نتیجه اسراف و وقوع بیماری خواهد شد (Pollard, ۱۹۹۶, p ۶۷).

ب: صدا و سیما و دستگاه های اجرایی وظیفه دارند در اجرا و تدوین برنامه ذکر شده با وزارت بهداشت همکاری و کالاهایی که برای سلامتی زیان دارند را تبلیغ نکنند.

ج: کمک غذایی برای خانوارهای محتاج و نیازمند و همینطور اختصاص منابع مناسب برای آغاز و تدارک برای تقسیم غذای سالم تحت عنوان میان وعده غذایی در مدرسه برای دانش آموزان

د: تهیه و اجرای برنامه های: کاهش ضایعات مواد غذایی از تولید تا مصرف و ایمنی غذایی

- ارتقاء امنیت انسانی و گسترش عدالت اجتماعی لازمه اش دسترسی برابر همه افراد به مواد غذایی است. (Favoren, ۲۰۰۴, p۱۰۱) به استناد ماده ۹۵ قانون برنامه چهارم توسعه کشور: دولت وظیفه دارد که به منظور کاهش نابرابری های اقتصادی و اجتماعی، ثبات اجتماعی و استقرار عدالت، کاهش فقر و محرومیت و توانمندسازی فقراء کاهش فاصله دهک های درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور از طریق اختصاص دادن درآمد و منابع تأمین اجتماعی و یارانه ای نقدی، برنامه های فقر زدایی و عدالت اجتماعی را با محورهای عنوان شده در زیر تهیه و اجرا کند و در مدت شش ماه بعد از تصویب این قانون، برای بازنگری مقررات و نیز تهیه لایحه برای تحقق سیاست های مربوطه اقدام نماید.

قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه

برای افزایش ظرفیت تولید و حرکت به سمت خود کفایی در تولید محصولات دامی و کشاورزی از جمله ذرت، گندم، جو و...، تغییر الگوی مصرف بر طبق استاندارد های تغذیه، توسعه کشاورزی دانش بنیان و صنعتی، فراهم کردن زیر ساخت های امنیت غذایی و بهبود ارزش افزوده کشاورزی «دولت موظف به اندیشیدن تمهیداتی در این باره گردیده است. دولت مجاز است با هدف تأمین امنیت غذایی اقدامات تعیین شده را انجام دهد.

۲-۳ ضمانت اجرای عدم مسئولیت پذیری دولت در قبال حق بر غذا مصوبات کمیسیون بین المللی کمیته اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

نقض حق بر غذا به شیوه های مختلف اتفاق می افتد. یک حالت زمانی است که دولت عضو در ضمانت بهره مندی از حداقل میزانی که برای فرار از گرسنگی نیاز است کوتاهی کند. حالت دیگر اعمال تبعیض در توزیع غذا و وسایل بهره مندی از آن طبق جنس، منشأ نژادی و ثروت و اجتماعی، نژاد، سن، عقیده سیاسی رنگ، زبان، تولد یا دیگر وضعیت ها می باشد. حالت سوم نیز شامل نقض حق بر غذا به شیوه اقدام مستقیم دولت ها یا دیگر سازمانهای وابسته به دولت برای نمونه لغو یا تعلیق رسمی قوانین مورد نیاز برای محقق ساختن حق غذا، تصویب قوانین یا اتخاذ سیاست هایی که آشکارا با تعهدات از پیش موجود قانونی یک دولت در ارتباط با حق بر غذای دیگران می شوند، جلوگیری از کمک های غذایی بشردوستانه در جنگ های مسلحانه بین المللی یا داخلی یا دیگر شرایط ضروری و کوتاهی یک دولت در عدم توجه به تعهدات بین المللی است (ابراهیم گل ۱۳۸۷: ۶۷).

نتیجه گیری

غذا برای رشد و نمو و حیات سالم ضروری است و نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی دارد، حق بر امنیت غذایی، سلامت و رفاه آسایش مردم به واسطه‌ی پیوند نزدیکی که با حیات انسان دارد، شایسته‌ی توجه است. تحقق عالی‌ترین استاندارد مورد نظر میثاق نیازمند صرف حداکثر منابع در دسترس دولت‌ها و طی زمان است. در ایران، قانون اساسی و بسیاری از اسناد بالادستی امنیت غذایی، سلامت و رفاه آسایش را به عنوان یک حق بنیادین به رسمیت شناخته‌اند و آن را در نظام حقوقی خود شناسایی کرده‌اند. امنیت غذایی، حق دسترسی به غذا و تضمین رهایی بشریت از گرسنگی از مهم‌ترین اولویت‌هایی است که همیشه از سوی سیاست‌گذاران دولت‌ها و جامعه بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته است. عوامل مختلفی از قبیل افزایش قیمت‌های جهانی مواد غذایی، تغییرات جوی و گرم شدن دمای کره زمین، استفاده از محصولات غذایی در تولید سوخت‌های زیستی، جهانی شدن اقتصاد و نظام‌های تولید، فرسایش منابع طبیعی در سطح جهانی از چالش‌های عمده امنیت غذایی می‌باشد. با توجه به اینکه امروزه در خصوص تعهدات حقوق بشری دولت‌ها، سه نوع تعهد شامل تعهد به احترام، تعهد به حمایت و تعهد به ایفای حقوق بشر مطرح است. در ارتباط با حق بر غذا، نخستین سطح تعهدی فوق، تعهد به عدم دخالت دولت در دسترسی به غذای کافی است. تعهد دوم ایجاب می‌کند که دولت‌ها ضمانت کنند که شرکت‌ها یا سایر اشخاص مانع افراد در استیفای حقوقشان بر دسترسی به غذای کافی نشوند. تعهد سوم تعهدی ایجابی است که مستلزم تسهیل و ارائه غذای کافی است. می‌توان گفت که حق دسترسی به غذا به عنوان یکی از حقوق اولیه بشری در جهت برخورداری از حق تغذیه فردی، مهم و با ارزش تلقی می‌شود. هر دولتی تعهد به احترام، حمایت و اجرای این حق دارد و به عنوان مرجع نهایی بر فراهم سازی غذای مستقیم و بی‌واسطه و یا در نقش خریدار محصولات غذایی محسوب می‌شود. در عین حال، تعهد دولت‌ها در خصوص حق بر غذا فقط فراهم کردن امکان دسترسی به غذا نیست، بلکه غذایی که در دسترس قرار می‌گیرد باید ویژگی‌هایی مانند مغذی و کافی بودن داشته باشد. دانش و رفتار تغذیه‌ای به هنگام گزینش، آماده سازی و توزیع غذا، در بین افراد خانوار، از عوامل کلیدی هستند. استفاده مؤثر از امکانات اقتصادی خانوار، برای ایجاد جامعه‌ای سالم و سازنده، به دانش و رفتار مناسب در سطح خانوار بستگی دارد. این دانش عنصر لازم و اساسی به روش رفتارهای ارتقای سلامت، عادات و رویه‌های سالم غذایی، مراقبت کافی از کودکان، انتخاب‌های غذایی مناسب و به موقع، مدیریت صحیح بودجه خانوار، مشارکت در امور کنترل ضایعات غذایی است. بنابراین، آگاهی از مساله پایداری و تداوم امنیت غذایی، سواد تغذیه‌ای، توانمند کردن خانوارها، مخصوصاً زنان روستایی، از مؤلفه‌های اصلی راهبردهای امنیت غذایی هستند که در این راه، ارتقاء مقام زنان و نقش فعال آنان در کسب درآمد و تصمیم‌گیری برای تقسیم منابع خانوار یک راهبرد مثبت و قاطع، در جهت بهبود امنیت غذایی خانوار و تأمین نیازهای بهداشتی و تغذیه‌ای اعضای آن تلقی می‌گردد.

فهرست منابع

الف_ فارسی

کتابها

- اجلالی، فرید، (۱۳۹۰)، «امنیت غذایی در جامعه جهانی»، تهران: انتشارات وزارت جهاد کشاورزی، چاپ اول.
- بابایی، مجتبی، (۱۳۸۹)، «حق بر سطح مناسب زندگی از جمله حق بر غذا»، برگرفته از کتاب حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نوشته آیسبورن، اید و کاتارینا، کراوزه و الن روساس.
- بادینی، حسن. (۱۳۸۴)، «فلسفه مسئولیت مدنی»، چاپ اول، شرکت سهامی انتشار، تهران.

- شجاعی تهرانی، حسین، (۱۳۸۸)، «کلیات خدمات بهداشتی»، چاپ دوم، انتشارات میزان.
- قاری سید فاطمی، سید محمد، (۱۳۸۷)، «حقوق بشر در جهان معاصر»، تهران: انتشارات شهر دانش، چاپ اول، ج دوم.
- ستوده، هدایت‌الله؛ آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)، تهران، آوای نور، ۱۳۸۷، چاپ نوزدهم.
- قاری سیدفاطمی، سیدمحمد. (۱۳۸۹)، «حقوق بشر در جهان معاصر»؛ جستارهایی تحلیلی از حق‌ها و آزادیها، دفتر دوم، چاپ اول، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش.
- مقاله ها
- ابراهیم گل، علی رضا (۱۳۸۷)، «حق غذا پیش شرط تحقق سایر حقوق»، مجله مرکز امور حقوقی بین الملل معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، مجله حقوقی بین الملل، سال ۲۵، شماره ۳۹.
- پیشوایی، حسین و فردین، هلنا، (۱۳۸۹)، «کشاورزی ایران، بحران یا امنیت غذایی»، نشریه: بهکام، شماره ۱۴۸.
- خضری، محمد، (۱۳۸۵)، «امنیت غذایی و امنیت ملی»، تهران: مؤسسه پژوهش‌های اقتصادی و توسعه کشاورزی، چاپ دوم.
- دانشیان، اصغر (۱۳۹۰)، «چالش‌ها و تمهیدات بین المللی در باب امنیت غذایی»، نشریه: شکرشکن، شماره ۵۵.
- رهبر، فرهاد. مبینی دهکردی، علی. (۱۳۸۴)، «رویکردی نو به راهبرد امنیت غذایی (از نظر عرضه با ثبات مواد غذایی)»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، دوره ۴، شماره ۱۴.
- شیخ الاسلام، ربابه (۱۳۸۸)، «امنیت غذایی پایدار یا گرسنگی پایدار»، نشریه: همشهری، شماره ۱۱۶.
- عمادزاده، مهدی، بختیاری، صدر، (۱۳۸۹)، «تحلیلی از وضعیت امنیت غذایی در ایران»، مجله علوم- انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان، ویژه نامه اقتصاد و مدیریت.
- فرخ سیری، منصور (۱۳۸۷)، «محدودیت‌های حقوقی شورای امنیت در اعمال تحریم‌های اقتصادی»، مجله حقوقی بین المللی، سال بیست و پنجم، شماره ۳۹.
- فلاحی، ابراهیم. شگری جوکاری، سمیرا. قاضی، شیرین (۱۳۹۶)، راههای تامین امنیت غذایی و جایگاه آن در پدافند غیر عامل، فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، دوره نوزدهم، شماره ۳.
- قاسمی، حسین، (۱۳۷۳)، «تعاریف و مبانی نظری امنیت غذایی»، فصل نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۲۲.
- ناصرکاتوزیان، فلسفه حقوق، چاپ چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۵.
- کلاتری، علی، (۱۳۸۹)، «سخنرانی دکتر کلاتری، در مراسم مدیر نمونه برای کشاورزان نمونه»، نشریه جهاد.
- مبینی دهکردی، علی. (۱۳۸۹)، «فرایند تدوین و ارائه استراتژی بهینه امنیت غذایی جمهوری»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال ششم، شماره ۱۹.

-سید حمزه، شیرین. دمازی، بهزاد. (۱۳۹۶)، مدل مفهومی امنیت غذا و تغذیه در ایران، مجله سلامت اجتماعی، دوره ۴، شماره ۳.

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶)، «مبانی حقوق عمومی»، نشر میزان، چاپ اول.

قوانین

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات ۱۳۶۸.

- قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶/۴/۲۲.

- قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷/۱۲/۲۳.

ب - انگلیسی

Articles

-Gloay, Christophe (۲۰۰۹) , (The Right to Food and Access to Justice: Example at the National Regional and International Levels), FAO , R ome.

-Gotula, L. and Vidar, M. (۲۰۰۲), (The Right to adequate Food in Emergencies F AO Legal Office), retrievd from: www . Fao . org.

--Mechlem , Christian : Kerstin (۲۰۰۴) , (Fod Security and the Right to Food in the Discours of the Unidt Nations), Europen Law Journal, Vol. ۱۰, N°. ۵.

-Sollner, Sven (۲۰۰۷), (The Bread through of the Right to Foo d : The meanifng of General Comment and the Volufntary Guide Line for the International of the Human Right to Food), Max Planck Year f

-Refnzaho AM, Mellor D. Food Security Measurement in Cfultural Pluralism: Missing the Pofint or Conceptual Misunderstanding? Nutrition. ۲۰۱۰;۲۶(۱):۱-۹.

Unicef. "The State of the word's children. (۲۰۰۲).

Eric Halphen,(۱۹۹۷), Children; World War, ۱۹۳۹-۱۹۴۵ Washington, D.C. : Bureau of Home Economics in cooperation with Farm Security Administration, U.S. Dept. of Agriculture.

Jean Tiberi,(۱۹۹۹), Food Security, Washington, D.C. : Bureau of Home Economics in cooperation with Farm Security Administration, U.S. Dept. of Agriculture.

David Pollard, (۱۹۹۶), Security (Law); Farm produce, Solidarités, Aide humanitaire d'urgence.

-Louis Favoren, (۲۰۰۴) , ; Farm production quotas, London. Vol. I.